

# JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KIRJASTO TOIMINTAKERTOMUS 2015

## 1. Johtajan katsaus

Kirjastolle kulunut vuosi oli menestyksenkäs. Kaikki toimintasuunnitelmaan kirjatut keskeiset tavoitteet saavutettiin ja osin ylitettiin. Muutamia pienempiä kehittämistoimenpiteitä siirtyy kuitenkin toteutettavaksi seuraavalle vuodelle.

Yhdessä Itä-Suomen yliopiston kirjaston kanssa Opetus- ja kulttuuriministeriön kilpailutuksessa saatu kansallinen ”Suomi rinnakkaistallentamisen mallimaaksi” -hanke mahdollisti kirjaston voimakkaan satsauksen avoimen tieteen palvelujen kehittämiseen. Tulokset näkyivät rinnakkaistallentamisen selkeänä kasvuna. Kaikkiaan JYX-julkaisuarkistoon talletettiin noin 1000 uutta artikkelia. Määrä on lähes kaksinkertainen edellisvuoteen verrattuna.

Uusia, vuonna 2015 julkaistuja artikkeleita rinnakkaistallennettiin JYXiin 611 (vuonna 2014 319). Kaikkien julkaisujen rinnakkaistallennusprosentti nousi 32 %:iin mikä on lähes 10 % suurempi kuin edellisvuotena. Yliopiston kaikkien julkaisujen avoimuusosuus nousi 44%:iin. Lukema on hyvää kansainvälistä tasoa. Kehityskäyrä on ollut jyrkän myönteinen. Jyväskylä on Suomessa ainoa yliopisto, joka on pystynyt kasvattamaan rinnakkaistalletettujen artikkelien lukumäärää joka vuosi.

JYX-julkaisuarkisto arvostettiin maailman organisaatiokohtaisten julkaisuarkistojen arvioinnissa (Ranking Web of Repositories) sijalle 55. Parannusta edellisvuoteen tuli parikymmentä pykälää. JYXin tiedostolatausten määrä oli yli 4,1 miljoonaa, noin 10% edellisvuotta enemmän.

Vuoden 2015 loppuun mennessä TUTKAAan kirjattiin noin 3295 julkaisua, 200 julkaisua enemmän kuin edellisvuonna. Yliopistosarjoissa julkaistiin 128 nimekettä eli lähes saman verran kuin ennätysvuonna 2013.

Kirjaston toiminta on kovassa muutoksessa, ja uudet toiminnot pohjautuvat yhä enemmän tietojärjestelmiin. Kokonaisarkkitehtuurin tarkastelu on kirjastokentällä meneillään. Tätä auttaakseen kirjastomme testasi avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän KOHAN soveltuvuutta suomalaiseen ympäristöön. Lopputulos oli varovaisen myönteinen; järjestelmä voidaan haluttaessa ottaa käyttöön, mutta se edellyttää siihen tiettyjä muutoksia ja kehitystyötä.

Tiedonhankinnan perusteet (LIB1THP) -kurssi ja Kirjastotuutori-oppimateriaali uudistettiin käytettävyysanalyysin, aiemmin kootun palautteen sekä sulautuvan opetuksen periaatteiden pohjalta. Lisäksi kurssin markkinointiin tuotettiin esittelymateriaalia. Työn onnistumiseen vaikutti ennen kaikkea pedagogisesti erittäin osaava työryhmä. Kurssi on entiseen tapaan pakollinen Kauppakorkeakoulussa sekä valinnaisena yliopiston kaikille perusopiskelijoille työelämäopintojen tarjottimella ja Avoimen yliopiston tutkintotavoitteisille opiskelijoille.

Kirjaston tutkijapalveluja kehitettiin sekä oman yliopiston piirissä että kansallisesti. Yhteistyötä yliopiston strategisen yksikön ja Tiedoneuvoston kanssa vahvistettiin edelleen muun muassa konsultoinnilla tutkimuksen vaikuttavuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Kirjaston osuutta yliopiston tohtorikoulun opinnoissa on jatkuvasti kehitetty. Kirjastolla on ollut edustaja Tuuli-tutkimusaineistojen hallinnan kansallisessa työryhmässä sekä sen alaisessa ohjetyöryhmässä samoin kuin TUHA-hankkeessa.

Kirjasto aloitti yhteistyön Kansalliskirjaston kanssa ottamalla ensimmäisenä yliopistokirjastona vastuulleen oman yliopistonsa tutkijoiden nimien auktorisoinnin Kansalliskirjaston ylläpitämään Asteri-tietokantaan. Kirjastomme vastaa jatkossa tietojen oikeellisuudesta ja siitä, että julkaisut yhdistyvät oikeaan henkilöön. Tähän asti auktoriteettivalvontaa on hoitanut Kansalliskirjasto yksin.

Pääkirjaston kokoelmien suunnitelmallista evaluointia ja karsintaa jatkettiin vastaamaan yliopiston nykyisen tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun tarpeita. Päällekkäistä, vanhentunutta, huonokuntoista ja tarpeetonta aineistoa poistettiin myös varastotilojen tehokkaan hyödyntämisen takia sekä tulossa olevan kirjaston peruskorjauksen aiheuttaman väistötiloihin siirtymisen vuoksi.

E-aineistojen markkinointia jatkettiin viestintätyöryhmän kanssa. Uutuushyllyyn lisättiin painettujen kirjojen joukkoon uusien e-kirjojen kansikuvia QR-koodeineen ja näiden käyttöä seurattiin. Markkinointia kohdennettiin siten, että tiettyyn tieteenalaan liittyvät e-aineistomainokset ovat saman tieteenalan painettujen aineistojen lähellä.

Vapaakappalekokoelman vanhemman aineiston käytettävyyttä ja löydettävyyttä parannettiin kuvailemalla ja konvertoimalla kokonaan luettelomatonta tai vain kortistoluettelossa olevaa aineistoa JYKDOK-tietokantaan. Lisäksi parannettiin aineiston tilaamista varastoista suoraan kokoelmätietokannan kautta.

Rehtorin kirjaston anomuksesta keväällä myöntämän lisärahoituksen (kaikkiaan 145 000 euroa, josta 120 000 aineistoihin) sekä muusta toiminnasta vuoden varrella säästyneiden varojen turvin kirjasto kykeni satsaamaan tietoaineistoihin normaalia enemmän. Rehtorin myöntämä rahoitus käytettiin suunnitelman mukaisesti kertaostoihin (tietokannat, takautuvat lehtiaineistot sekä e-kirjat).

Rehtorin lisärahoituksella parannettiin asiakastilojen toiminnallisuutta ja viihtyisyyttä. Kalustukseen ja sisustukseen liittyvissä valinnoissa kiinnitettiin huomiota viihtyisään opiskeluympäristöön ja työergonomiaan. Rahoituksella hankittiin lisää asiakkaille lainattavia iPadeja.

Asiakkaiden työskentelytiloja lisättiin muuttamalla hiljainen lukusali, työhuoneita ja kokoelmien karsinnan myötä vapautuneita tiloja ryhmätyöskentelyyn sopiviksi. Asiakaspalvelua parannettiin vaihtamalla epäluotettavasti toiminut palautusautomaatti uuteen seitsemän yksikön modulaariseen automaattiin.

Henkilökunta pohti kevään aikana kirjaston tulevaisuuden tiloja ja toimintoja. Loppuseminaarissa laadittiin kuusi ideaa rakennuksen kehittämiseksi. Nämä jätettiin odottamaan peruskorjauksen suunnittelua. Syksyn aikana puolestaan tehtiin kartoitus väistössä tarvittavista tilaratkaisuista. Nämä luovutettiin Tilapalveluille suunnittelun pohjaksi. Toiveena on, että suunnittelu pääsee vauhtiin vuoden 2016 aikana.

Syksyn tulossopimuskierroksen yhteydessä yliopiston rahoitusleikkauksen vuoksi kirjastoa aluksi uhannut tietoaineistojen laajamittainen lakkautus saatiin yliopiston johdon

myötämielisyydellä vältettyä rehtorin myöntämällä huomattavalla strategisella rahoituksella. Tilanne todennäköisesti uusiutuu vuoden 2016 syksyllä. Siksi etenkin vuosimaksullisia lisensoituja aineistoja on karsittava.

FinELibin ja kotimaisten tiedekustantajien kurssikirjahanke eteni. E-kirjahyllyyn saatiin tarjolle noin 100 uutta kurssikirjaa. Niihin hankittiin asiakkaille käyttölisenssejä.

Kausijulkaisujen välityspalveluiden kilpailutus tehtiin Hanselissa keväällä. Yhteistyö Ebscon kanssa päättyi ja LM Tietopalvelut Oy toimittaa 1.4.2015–30.4.2019 kirjastolle lehdet. Välittäjän vaihdos vaati syksyllä lehtien uusintavaiheessa normaalia enemmän työtä.

Kirjastossa on neljä pysyvää näyttelyvitriiniä tai vitriinikokonaisuutta kolmessa kerroksessa. Niissä pidettiin yhteensä 18 näyttelyä, joissa esiteltiin vapaakappalekokoelman aineistoja. Näyttelyistä kaksi koottiin yhdessä ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa.

Vanhan kirjan talveen ja Ikääntyvien yliopiston ohjelmiin liittyen kirjastolla pidettiin avointen ovien päivät, joissa esiteltiin suljettujen varastojen aineistoja ja opastettiin Digi-arkiston aineistojen käyttöä sukututkimuksen apuna.

Vuoden 2015 aikana kirjaston uuden organisaation suunnittelussa edettiin pitkälle. Kirjaston keskeisimmät palvelut koottiin kahden teeman ”Tieto sisään” ja ”Tieto ulos” alle. Keskeisimmät prosessit koottiin kolmeksi kokonaisuudeksi ja näiden pohjalta pohdittiin tiimirakennetta. Työ jäi loppuvuodesta odottamaan Avoimen tiedon keskuksen suunnittelua.

## 2. Olennaiset tapahtumat tilikauden jälkeen

Neuvottelut kirjaston ja museon kesken yhdistymisestä ”Avoimen tiedon keskuksiksi” (työnimi) alkavat tammikuussa. Tavoitteena on aluksi luoda yhteinen visio sekä suunnitella askeleet, joilla yhdistyminen toteutetaan vuoden 2017 alusta. Näillä näkymin arkistoa ei kannata liittää organisatorisesti uuteen yksikköön, mutta se on tiiviisti mukana yhteisessä palvelusuunnittelussa.

## 3. Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Kuluvan vuoden aikana kirjastolla on edessään suuria haasteita. Edellä mainittu yhdistyminen museon kanssa on niistä merkittävin. Yhteisen tulevaisuuden pohdinta konkretisoituu uuden toimintakauden 2017 - 2020 suunnittelussa.

Kirjaston organisaation suunnittelua jatketaan. Tiimien sijaan harkinnassa on verkostomainen toimintatapa, jossa hyödynnetään koko henkilökunnan asiantuntijuutta. Organisaation pohdintaan otetaan luonnollisesti mukaan myös museon väki.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto (SYN) ja ammattikorkeakoulujen konsortio AMKIT ryhtyvät alkuvuodesta suunnittelemaan uuden yhteisen kirjastojärjestelmän hankkimista. Jyväskylän yliopiston kirjasto on tässä työssä aktiivisesti mukana selvittäen erityisesti avoimen lähdekoodin järjestelmien avulla muodostettavan järjestelmäkokonaisuuden toimivuutta konsortioympäristössä.

Kirjasto osallistuu kertomusvuonna käynnistettyyn yliopiston OPS2017 –yhteissuunnitteluun, osaltaan rehtorin myöntämän strategisen rahoituksen turvin. Tavoitteena on tiedonhankinnan opetuksen integrointi tarkoituksenmukaisesti laitosten opetussuunnitelmiin sekä konsultointi opetusmateriaalien valinnassa, hankinnassa ja käyttöön asettamisessa.

Kirjasto tarjoaa omaa bibliometristä asiantuntemustaan tänä vuonna tehtävän yliopiston tutkimuksen arvioinnin tueksi.

#### 4. Arvio merkittävimmistä riskeistä

Toimintaympäristön sekä meneillään olevan muutoksen kokonaisvaltainen hallinta on vaikeaa. Kirjaston on kyettävä yhdessä museon kanssa päättämään uuden yksikön strategisista linjauksista sekä suunnitelmasta niiden toteuttamiseksi. Arkistopalvelut on hyvä saada niveltymään soveltuvin osin tähän kokonaisuuteen, vaikka se ei organisatorisesti uuteen yksikköön sirrykään.

Kirjasto tukee uudistumisensa vahvasti kirjastorakennuksen peruskorjaukseen. Mikäli tämä siirtyy, joudutaan uudistuksia siirtämään vastaavasti. Tämä taas merkitsee palvelukehityksen hidastumista. Resurssien niukkuus puolestaan vaikuttaa varsin suorasti kirjaston mahdollisuuksiin hankkia aineistoa asiakkaidensa käyttöön.

Seuraavien viiden vuoden aikana merkittävä osa kirjaston henkilökunnasta täyttää 65 vuotta. Melkoinen määrä asiantuntemusta on katoamassa odotettavissa olevien eläkkeellä jäämisten myötä. Kirjaston johdon on huolehdittava, että mahdollisimman suuri osa kurantista tiedosta saadaan siirrettyä nuoremmille polville. Riskinä on myös se, että tiukassa taloudellisessa tilanteessa kirjasto ei saa rekrytoida riittävää määrää korvaavaa työvoimaa.

Muutoksen ja uuden toimintamallin mukainen kirjaston henkilökunnan uusi osaaminen on varmistettava. Kirjasto on laatimassa osaamissuunnitelmaa, jonka pohjalta laaditaan systemaattinen koulutussuunnitelma. Tämä koskee jokaista henkilökunnan jäsentä. Kirjaston johto varmistaa, että jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö ei rasita henkilökuntaa liikaa.

#### 5. Arvio taloudellisesta asemasta ja tuloksesta

Kirjaston tulos vuonna 2015 oli positiivinen. Vuoden 2016 talousnäkymät ovat synkempiä, mutta on silti realistista olettaa vähintään nollatulokseen pääsy rehtorin kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti.

#### 6. Tunnusluvut toiminnasta sekä taloudellisesta asemasta ja tuloksesta

Yliopistokirjastot keräävät toiminnastaan varsin kattavan tietokannan Kansalliskirjaston ylläpitämään KITT2-tietokantaan. Vuoden 2015 luvut ovat käytettävissä huhtikuussa 2016.

#### 7. Henkilöstö

Vuonna 2014 eläkkeelle jääneiden neljän henkilön tilalle rekrytoitiin kaksi uutta informaattikkoa, toinen julkaisu- ja toinen tietopalveluun sekä kirjastoamanuenssi hankintatoimistoon.

Toimintakertomusvuonna eläkkeelle jääneiden kirjastosihteerin ja toimistosihteerin tilalle oli henkilöstösuunnitelmassa kirjattu yhden henkilön palkkaus. Tätä ei voitu toteuttaa niukkenevan rahoituksen vuoksi. Kirjasto on siten säästännyt yhden tehtävän enemmän kuin henkilöstösuunnitelma edellytti. Vuoden lopussa kirjastossa oli 59 vakituista työntekijää.

Opetusministeriön myöntämään, yhdessä Itä-Suomen yliopiston kirjaston kanssa tehtävään ATT-hankkeeseen ”Suomi rinnakkaisjulkaisemisen mallimaaksi” palkattiin suunnittelija vuoden 2016 loppuun asti.

Kirjasto palkkasi vuoden aikana säästyneellä rahoituksella neljä määräaikaista henkilöä lyhytaikaisiin tehtäviin lähinnä paikkaamaan eläköitymisten ja sairastapausten vuoksi menetettyä työpanosta. Lisäksi kirjastossa työskenteli kaksi vuorotteluvapaan sijaista, kaksi työharjoittelijaa sekä kolme teknistä avustajaa tuntityöläisinä Opiskelijafoorumissa. Työkokeilussa oli kaksi henkilöä.

Yliopiston henkilökunnalle järjestetyssä työhyvinvointikyselyssä kirjaston henkilökunta oli yksi aktiivisimmista vastaajaryhmistä. Vuoden 2011 kyselyyn verrattuna yleisarvosana on noussut 3,4:stä 3,7:ään (max 5). Strateginen johtaminen, oman työn sisältö ja osaaminen, työolot sekä lähiesimiestyö koettiin tuoreimmassa kyselyssä vahvuuksiksi. Vaikeiden asioiden puheeksi ottamisen menettelytavoissa on kyselyn tulosten mukaan vielä kehitettävää.

Kirjaston henkilökunta on aktiivisesti osallistunut alansa kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön erilaisissa työryhmissä ja tapahtumissa. Kansainvälisissä konferensseissa kävi 11 henkilöä ja Erasmus-vaihdossa yksi. Kirjastoon puolestaan tuli kaksi puolalaista kirjastonhoitajaa viikon ajaksi ERASMUS-vaihtoon. Kirjaston kevätretki tehtiin Tukholman yliopiston kirjastoon. Matkaan osallistui 28 henkilöä.

Kirjaston henkilökunnan ydinosaamisen kartoittamiseksi ja kehittämiseksi laadittiin suunnitelma.